

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ БАЗОВОЇ І ПОВНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПРОЕКТ

Освітня галузь «Мови і літератури»

Метою освітньої галузі є розвиток творчої особистості, формування у неї гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, мовленнєвої і читацької культури, комунікативної й літературної компетентностей, естетичних смаків, ціннісних орієнтацій.

Освітня галузь «Мови і літератури» складається з *мовного* і *літературного* компонентів, кожен із яких має свої складники. До мовного компонента входять українська мова, мови національних меншин (мови навчання і мови вивчення), іноземні мови, а до літературного – українська література, світова література, літератури національних меншин України (літературна освіта). Кожен із компонентів та їх складники містять кілька наскрізних змістових ліній.

Змістовими лініями **мовного компонента** є *мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна (стратегічна)*.

Мовленнєва лінія забезпечує вироблення й удосконалення вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письма), формування готовності розв'язувати проблеми життєтворення в особистісному і суспільному вимірах, відображаючи цей процес і здобутий результат у передбачених програмою рівнях володіння усним і писемним мовленням.

Мовна лінія передбачає засвоєння системних знань про мову як засіб вираження думок і почуттів людини та формування мовної компетентності учнів.

Соціокультурна лінія сприяє засвоєнню культурних і духовних цінностей свого та інших народів, норм, що регулюють соціально-комунікативні стосунки між статями, поколіннями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку учнів.

Діяльнісна (стратегічна) лінія забезпечує формування загальнонавчальних умінь і навичок, опанування стратегій, що визначають мовленнєву діяльність, соціально-комунікативну поведінку учнів і спрямовані на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем.

Зазначені змістові лінії охоплюють усі ключові й предметні компетентності.

Стратегічно важлива для мовного компонента **комунікативна компетентність** (як ключова і предметна), вона є невід'ємним елементом структури змісту освіти і цілісною системою, що передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення, базовими вміннями і навичками використання мови в різних сферах і ситуаціях спілкування.

Крім комунікативної, для мовного компонента важливі такі предметні компетентності: *мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна (стратегічна)*.

Зміст мовного компонента

Українська мова, мови національних меншин, іноземні мови **забезпечують** в учнів стійку мотивацію до їх вивчення, усвідомлення функцій кожної з них у навчальному процесі й суспільстві, виняткової ролі дер-

жавної мови в суспільному та особистісному розвитку школяра і потреби належною мірою оволодіти нею.

Володіння державною мовою сприяє консолідації громадян у розбудові й зміцненні Української держави. Реалізуючи важливу функцію – державотворення, українська мова забезпечує доступ до джерел української духовності, дає змогу випускникам загальноосвітніх навчальних закладів якнайповніше реалізувати свої можливості, життєві потреби, плани й наміри, пов'язані з продовженням освіти, опануванням професії, працею в будь-якій галузі чи сфері життєдіяльності.

Вивчення мов сприяє збагаченню активного словника учнів, пізнаванню й усвідомленню особливостей життєвого досвіду народу, мова якого вивчається, важливості оволодіння мовами й потреби користуватися ними як засобом спілкування в різних сферах життєдіяльності; розвивати мовні, інтелектуальні та пізнавальні здібності; формувати гуманістичний світогляд, моральні переконання й естетичні смаки, засвоювати національні й загальнолюдські цінності; оволодівати сучасними методами оперування знаннями, уміннями, використовувати інформаційні й комунікаційні технології; виховувати в учнів потребу в удосконаленні власної мовленнєвої культури впродовж життя.

Українська мова на загальнопредметному рівні сприяє формуванню ціннісно-сміслових, загальнокультурних, навчально-пізнавальних, інформаційних, соціально-трудоважних компетентностей і компетентностей особистісного самовдосконалення, але основні зусилля її спрямовані на набуття комунікативної компетентності.

Сучасна парадигма навчання іноземних мов передбачає таку організацію, що забезпечує комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння ними як важливим засобом міжкультурного спілкування, усвідомлення учнями особливостей культури мов, що вивчаються, і власної національної культури; когнітивний розвиток учнів, що активізує їхню навчальну діяльність, адаптує її до європейських стандартів і створює умови для входження в сучасний світовий соціум. Об'єктом навчальної роботи є комплексна мовленнєва діяльність у чотирьох її видах: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі.

Зміст літературного компонента відповідає «Концепції літературної освіти в Україні» (2011). Змістовими лініями **літературного компонента** є *ціннісна, літературознавча, культурологічна, компаративна*.

Ціннісна лінія забезпечує розкриття гуманістичного потенціалу та естетичної цінності творів української, світової літератури, а також літератур національних меншин України; формування світогляду учнів, їхньої національної свідомості, моралі, громадянської позиції.

Літературознавча лінія передбачає вивчення літературних творів у єдності змісту і форми; оволодіння учнями основними літературознавчими поняттями й застосування їх у процесі аналізу й інтерпретації художніх творів; розгляд літературних творів,

явищ і фактів у контексті літературного процесу; виявлення специфіки літературних напрямів, течій, шкіл у розвитку української літератури, світової літератури і літератур національних меншин України; розкриття жанрово-стильових особливостей художніх творів; ознайомлення учнів з ключовими принципами художнього перекладу, необхідними для текстуальної роботи з перекладною літературою.

Культурологічна лінія сприяє усвідомленню художньої літератури як важливого складника мистецтва; ознайомленню учнів із фундаментальними цінностями світової художньої культури; розкриттю особливостей творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті; висвітленню зв'язків літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей; розширенню ерудиції учнів, вихованню їхньої загальної культури, поваги до національних і світових традицій, толерантного ставлення до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей.

Компаративна лінія забезпечує порівняння літературних творів (їх компонентів – тем, мотивів, образів, поетикальних засобів та ін.), явищ і фактів, що належать до різних літератур; установлення зв'язків між українською, світовою і літературами національних меншин України (генетичних, контактних, типологічних та ін.); розгляд традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів у різних літературах; зіставлення оригіналів і україномовних перекладів літературних творів; вираження особливостей української культури й літератури на тлі світової; демонстрацію лексичного багатства і невичерпних стилістичних можливостей української мови.

Зазначені змістові лінії сприяють розвитку ключових компетентностей (передусім *комунікативної, соціальної і громадянської, загальнокультурної* та ін.), а також формують предметну **літературну компетентність**, яка передбачає формування розуміння учнями літератури як невід'ємної частини рідної і світової художньої культури; усвідомлення специфіки літератури як мистецтва слова, її гуманістичного потенціалу і місця в системі інших видів мистецтва; знання літературних творів, обов'язкових для текстурального вивчення, ключових етапів і явищ літературного процесу, основних фактів життя і творчості видатних письменників, усвідомлення їхнього внеску в скарбницю вітчизняної та світової культури; оволодіння основними літературознавчими поняттями; визначення жанрових і стильових особливостей художніх творів; формування читацького досвіду та якостей творчого читача, здібності до створення усних і письмових робіт різних жанрів; уміння орієнтуватися у світі художньої літератури і культури.

Складниками літературної компетентності є *емоційно-ціннісна, літературознавча, загальнокультурна, компаративна компетенції* особистості.

Зміст літературного компонента

Зміст літературної освіти охоплює художні твори (які відповідають віковим особливостям учнів), літературні явища і факти (біографії митців, етапи літературного процесу, напрями, течії, жанри, стилі тощо); визначає розкриття їх ідейно-естетичної своєрідності й значу-

щості в історії української і світової культури; встановлює зв'язки між різними національними літературами, літературою і фольклором, літературою і міфологією, літературою і філософією, літературою й іншими видами мистецтва; передбачає обсяг загальних теоретичних понять, необхідних для розуміння літератури як мистецтва слова; формування вмінь аналізувати й інтерпретувати художні твори в різних аспектах (аксіологічному, історичному, культурологічному, екзистенційному тощо), визначати естетичну цінність мистецького твору.

Літературна освіта забезпечує прилучення учнів до надбань вітчизняного і світового письменства, розвиток стійкої мотивації до читання, потреби в зверненні до художньої літератури впродовж життя, збагачення духовно-емоційного досвіду, формування загальної культури, підвищення рівня володіння українською, мовами національних меншин України та іноземними мовами, різнобічний розвиток учнів (національної свідомості, моралі, громадянської позиції тощо), утвердження гуманістичних пріоритетів у широкому полікультурному й багатомовному просторі.

Українська література прищеплює любов до свого народу, його мови, звичаїв, національних традицій, культури, формує розуміння загальнолюдської й національної історії, сьогодення, розвиває інтелектуальні, духовні та естетичні цінності. Літератури національних меншин України сприяють усвідомленню учнями розмаїття культурного багатства нашої країни. Світова література прилучає учнів до загальнолюдських цінностей, виховує толерантне ставлення до різних народів, народностей, рас і культур.

Зміст літературного компонента передбачає врахування міжпредметних зв'язків, формування цілісної системи знань і уявлень про літературу як вид мистецтва і скарбницю гуманістичних цінностей, розвиток особистості учня як суб'єкта активної читацької діяльності, а також формування духовного світу громадянина України.

Основна школа

Зміст мовного і літературного компонентів в основній школі спрямований на досягнення належного рівня сформованості вміння користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності, читати й усвідомлювати прочитане; розвиток інтересу до художньої літератури і системного читання; розкриття засобами мови і літератури національних та загальнолюдських цінностей; формування гуманістичного світогляду особистості, розширення її культурно-пізнавальних інтересів, виховання в учнів любові, поваги до традицій свого народу, толерантного ставлення до культурних традицій інших народів.

У школах з мовами навчання національних меншин особливе значення має опанування української мови як державної і літератури. Володіння відповідними мовними, комунікативними й літературними компетентностями сприяє прилученню учнів до української культури, формуванню громадянськості, забезпечує можливості навчання у будь-якому вищій й роботи у різних сферах життєдіяльності.

Завдання освітньої галузі в основній школі:

- формування стійкої мотивації до вивчення української мови і літератури, іноземних мов, мов і літератур національних меншин, світової літератури, лю-

бові до української мови і культури, а також поваги до інших мов і культур;

- ознайомлення з мовною системою і формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок;
- вироблення вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої (аудіювання, читання, говоріння, письмо) й читацької діяльності, різних сферах спілкування (особистісна, публічна, освітня);
- формування комунікативної і літературної компетентностей;
- ознайомлення зі здобутками художньої оригінальної й перекладної літератури;
- формування знань про специфіку художньої літератури як виду мистецтва, розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у літературному й культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва, в аспекті актуальних питань сучасності;
- формування мовленнєвої і читацької культури, творчих здібностей, культури діалогу, розвиток критичного мислення, естетичних смаків особистості;
- формування гуманістичного світогляду, духовного світу людини, її моралі, загальної культури, особистісних рис громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти.

Мовний компонент
Українська мова. Мови національних меншин
(мови навчання і мови вивчення)

<i>Мовленнєва лінія</i>	
Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Мовлення як засіб спілкування, пізнання і впливу. Сфери спілкування. Усне й писемне мовлення. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Ситуація спілкування. Правила спілкування. Мовленнєвий етикет. Культура мовлення (мовлення правильне і комунікативно доцільне). Стилї мовлення. Типи мовлення. Жанри мовлення.	<i>Учень (учениця):</i> Розрізняє усне й писемне мовлення; орієнтується в мовленнєвій ситуації, сферах спілкування, осмислює, планує і реалізує задум висловлювання, удосконалює його; володіє всіма видами мовленнєвої діяльності, різними типами, стилями і жанрами мовлення з урахуванням ситуації спілкування; дотримується культури мовлення і правил спілкування.
Аудіювання Сприймання на слух, розуміння текстів, що належать до різних стилів, типів і жанрів мовлення.	Сприймає текст на слух, запам'ятовує його зміст, виявляє розуміння тексту і підтексту прослуханого, визначає тему й основну думку твору; оцінює почуте, аналізує особливості мовної форми.
Говоріння Переказування (докладне, стисло, вибіркове), діалогічні й монологічні висловлювання різних типів і стилів мовлення.	Переказує (докладно, стисло, вибірково) вивчені, прослухані або прочитані твори; створює діалогічні й монологічні тексти з урахуванням ситуації спілкування та комунікативного завдання; виявляє здатність висловлювати власну думку, аналізувати різні погляди на предмет

	обговорення; дотримується мовних, етичних та етикетних норм; удосконалює власне мовлення.
Читання Формування, розвиток техніки читання вголос і мовчки, розуміння самостійно прочитаних текстів, які належать до різних типів, стилів і жанрів мовлення.	Читає вголос і мовчки за визначеними програмою нормативами; розуміє, запам'ятовує, різнобічно аналізує зміст і форму прочитаного твору; висловлює власну думку про прочитане; самостійно працює з текстом; користується різними видами читання.
Письмо Побудова письмових текстів (монолог, діалог, полілог) різних типів, стилів і жанрів мовлення.	Письмово переказує (докладно, стисло, вибірково), самостійно створює письмові тексти, висловлює в них власну думку про певну подію, ситуацію, прочитаний твір, дотримується вимог до мовлення, удосконалює написане.
<i>Мовна лінія</i>	
Фонетика. Орфоепія. Графіка Звукова система мови. Складоподіл. Наголос. Сильна і слабка позиції звуків у слові та позначення їх на письмі. Алфавіт. Звукове значення букв. Орфоепічні норми. Орфоепічний словник.	<i>Учень (учениця):</i> Розрізняє звуки мови та алфавіт, дотримується орфоепічних норм у власному мовленні; вільно користується алфавітом, орфоепічним словником.
Лексикологія і фразеологія Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні, стилістично та емоційно нейтральні і стилістично та емоційно забарвлені слова. Прямі і переносні значення слова. Групи слів за значенням. Синоніми й антоніми (лексичні та контекстуальні), омоніми, пароніми. Групи слів за походженням, сферою використання. Фразеологізми, їх лексичне значення, стилістична належність, роль у мовленні, різновиди. Етимологія слова. Словники (тлумачний, синонімів, антонімів, фразеологічний, етимологічний та іншомовних слів).	Визначає істотні ознаки лексикологічних понять і фразеологізмів, пряме і переносне значення слова, стилістично та емоційно нейтральні і стилістично та емоційно забарвлені слова, групи слів за значенням, походженням, сферою використання, використовуює слова і фразеологізми відповідно до лексичного значення, умов і завдань спілкування; тлумачить лексичне значення загальнозживаних слів і фразеологізмів, добирає до них синоніми та антоніми. Пояснює етимологію окремих слів; користується словниками різних видів.
Будова слова. Словотвір Будова слова і значення морфем. Способи творення слів. Морфемний і словотвірний словники.	Пояснює значення слова за допомогою аналізу його будови; розрізняє словозміну та словотвір; правильно і комунікативно доцільно використовує слова з урахуванням значення їх морфем; користується морфемним і словотвірним словниками.

<p>Морфологія</p> <p>Лексичне та граматичне значення слова. Частина мови. Граматичні характеристики частин мови. Роль частин мови у реченні. Довідники з морфології.</p>	<p>Розрізняє частини мови, визначає роль морфологічних засобів у побудові висловлювань; правильно і стилістично доцільно використовує форми слів, що належать до різних частин мови; користується довідковою літературою.</p>
<p>Синтаксис</p> <p>Синтаксичні одиниці, їх види, будова, способи вираження. Синтаксичні засоби, їх роль у побудові висловлювань. Способи передачі чужого мовлення: пряма і непряма мова.</p> <p>Складне синтаксичне ціле, структура монологічного і діалогічного тексту, засоби зв'язку речень у тексті;</p> <p>«відоме» і «нове» у реченнях тексту. Довідники із синтаксису та пунктуації.</p>	<p>Пояснює семантику, будову словосполучень, речень різних видів; визначає і будує синтаксичні одиниці, висловлює той самий зміст за допомогою різних синтаксичних засобів; з'ясовує тему, основну думку тексту, структуру, способи зв'язку речень у ньому; прогнозує зміст тексту (на основі ознайомлення із заголовком, анотацією); будує тематично цілісний, структурований зв'язний текст; користується довідниками.</p>
<p>Стилістика</p> <p>Стилі. Стилістичні можливості мовних одиниць, їх функціонування у мовленні.</p>	<p>Комунікативно доцільно використовує стилістичні можливості вивчених мовних одиниць в усному і писемному мовленні.</p>
<p>Орфографія</p> <p>Написання разом, окремо, через дефіс.</p> <p>Правила переносу слів. Орфографічні правила, списки слів для запам'ятовування.</p> <p>Орфографічний словник.</p>	<p>Правильно пише слова відповідно до вивчених орфографічних правил і словникові слова, перевіряє написане; користується орфографічним словником.</p>
<p>Пунктуація</p> <p>Розділові знаки, їх функції. Розділові знаки у простому і складному реченнях. Розділові знаки при прямій мові, діалозі. Довідники з пунктуації.</p>	<p>Визначає смислові й синтаксичні відношення у реченні для обґрунтування вибору розділових знаків; пунктуаційно правильно оформляє речення різних видів, діалог.</p>
Соціокультурна лінія	
<p>Особливості національної культури, звичаї, традиції, свята; визначні діячі; суспільно-політичні події, державна символіка; матеріальна і духовна культура рідного народу; найвідоміші фольклорні твори, лексеми, фразеологізми, афоризми як відображення народного досвіду, особливостей національного характеру, їх етнокультурний колорит.</p>	<p>Визначає особливості національної культури; використовує ці знання і знання, здобуті під час вивчення інших предметів, у власному мовленні; пояснює значення слів, найуживаніших усталених висловів, пояснює їх, сприймає зміст найвизначніших творів, які відбивають особливості матеріальної і духовної культури народу, його світобачення; використовує їх у своєму мовленні; дотримується правил мовленнєвої поведінки відповідно до загальнолюдських норм і специфіки національної культури.</p>
Діяльнісна (стратегічна) лінія	
<p>Основні загальнонавчальні, творчі вміння як предмет практичного засвоєння.</p> <p>Основні комунікативні стратегії, стратегії співпраці.</p>	<p>Застосовує основні загальнонавчальні, творчі вміння, використовує їх у різних життєвих і навчальних ситуаціях спілкування; користується основними комунікативними стратегіями.</p>

Іноземні мови

Мовленнєва лінія	
Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Сфери спілкування</p> <p>Особистісна</p> <p>Тематичні блоки:</p> <p>я, моя родина, друзі;</p> <p>відпочинок, дозвілля;</p> <p>відвідання магазину, покупки;</p> <p>природа і погода;</p> <p>охорона довкілля.</p> <p>Публічна</p> <p>Тематичні блоки:</p> <p>охорона здоров'я;</p> <p>улюблений письменник, улюблена книга;</p> <p>кіно і театр;</p> <p>телебачення;</p> <p>музика;</p> <p>молодіжна культура;</p> <p>наука, технічний прогрес;</p> <p>життя суспільства;</p> <p>подорож і екскурсії;</p> <p>пам'ятки культури;</p> <p>спорт;</p> <p>країна, мова якої вивчається.</p> <p>Освітня</p> <p>Тематичні блоки:</p> <p>робота і професія;</p> <p>плани на майбутнє.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>Аудіювання</p> <p>Розуміє зміст нескладних висловлювань, що стосуються особистісної, публічної, освітньої сфер спілкування, а також нескладні тексти пізнавального та країнознавчого характеру;</p> <p>розуміє повний зміст висловлювання вчителя, учнів, що стосуються особистісної, публічної, освітньої сфер;</p> <p>розуміє нескладні тексти, виділяє головну думку, використовуючи лінгвістичну та контекстуальну здогадку;</p> <p>розуміє прості пояснення, наприклад, щодо використання різних видів транспорту, пересування в незнайомому місті;</p> <p>розуміє основний зміст повідомлень, оголошень, репортажів;</p> <p>здобуває інформацію з радіо- та телепередач на побутову тематику.</p> <p>Читання</p> <p>Розуміє зміст нескладних автентичних текстів різних жанрів і стилів, що співвідносяться з особистісною, публічною, освітньою сферами спілкування;</p> <p>користується словником та іншою довідковою літературою;</p> <p>розуміє основний зміст газетних, журнальних, текстів науково-популярного і публіцистичного стилів, виділяючи основну думку;</p> <p>уміє переглянути значний за обсягом текст (серію текстів) для пошуку необхідної інформації;</p> <p>здобуває інформацію з оголошень, проспектів, меню, розкладів, брошур, коротких офіційних документів.</p> <p>Говоріння</p> <p>Монологічне мовлення</p> <p>Створює зв'язне повідомлення, використовуючи в разі потреби лексичні або зображувальні опори;</p> <p>готує повідомлення за певною ситуацією в межах визначених сфер спілкування;</p> <p>передає основний зміст прочитаного, побаченого або почутого, висловлюючи своє ставлення, дає оцінку особам, вчинкам, подіям, явищам, про які йдеться.</p>

	<p>Діалогічне мовлення Встановлює і підтримує спілкування зі співрозмовником у межах визначеної тематики і сфер спілкування; ініціює і завершує спілкування, використовуючи для цього відповідні зразки мовленнєвого етикету, прийнятого в країні, мова якої вивчається; ініціює і підтримує спілкування, доводить співрозмовникові власну точку зору, обґрунтовуючи її.</p> <p>Письмо Робить нотатки; складає план; заповнює анкету, опитувальний лист; уміє написати лист, повідомлення, автобіографію; пише твори в межах визначених сфер спілкування, висловлюючи власне ставлення до проблем, які порушуються.</p>
Мовна лінія	
Активна і пасивна лексика, фразеологічні ідіоми, установлені вислови; граматична система мови, категорії, класи і структури нормативної граматики мови, яка вивчається; багатозначність слів, їх зв'язок з контекстом, граматична семантика; система транскрипційних знаків.	Знає достатню кількість мовних одиниць для забезпечення комунікативних потреб (намірів) у межах визначених сфер і тематики спілкування; складає речення, необхідні для використання у найбільш типових ситуаціях спілкування; знає основні правила орфографії та пунктуації; уміє продукувати письмове повідомлення з дотриманням мовних правил.
Соціокультурна лінія	
Відомості, що стосуються: найтипівіших особливостей культури, звичаїв, традицій, свят; діячів літератури, мистецтва і науки; суспільно-політичних реалій та державної символіки; реалій побуту, культурних пам'яток, музеїв, театрів тощо країни, мова якої вивчається.	Уміє здійснювати комунікативні функції, застосовуючи мовленнєві зразки відповідно до лінгвокраїнознавчих і соціокультурних вимог, прийнятих у країні, мова якої вивчається; знає і застосовує основні правила етикету країни, мова якої вивчається; усвідомлює і толерантно ставиться до традицій, звичаїв, цінностей та ідеалів, характерних для народу, мова якого вивчається.
Діяльнісна (стратегічна) лінія	
Стратегії комунікативної поведінки, що забезпечують ефективну мовленнєву взаємодію.	Сприймає новий досвід, нову мову, нових людей, нові способи поведінки і життєдіяльності, виявляє готовність адекватно діяти в цих умовах; уміє організувати свою діяльність відповідно до наявних умов навчання; самостійно визначає і застосовує ефективні стратегії оволодіння іноземною мовою; критично оцінює власний навчальний досвід і навчальні досягнення та визначає шляхи їх удосконалення; уміє застосовувати нові знання в різноманітних ситуаціях спілкування.

Літературний компонент Українська література. Світова література. Літератури національних меншин

Ціннісна лінія	
Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Популярні твори для дітей та юнацтва (твори актуального морального змісту; про національні події, характерні й традиції; пригодницькі, детективні, фантастичні, казкові твори).</p> <p>Художні твори різних родів і жанрів, які презентують ключові історико-літературні епохи.</p>	<p>Учень (учениця): Виразно читає художній текст, емоційно сприймає його, творчо осмислює, визначає головну думку прочитаного, авторську позицію; виявляє актуальні проблеми та деякі художні особливості творів; висловлює (усно і письмово) власне ставлення до подій, образів, тем, ідей, втілених у художньому творі; знає ключові етапи літературного процесу; виявляє гуманістичні цінності, що сформувалися в літературі від давнини до сучасності; знає авторів, назви їхніх творів, окремі факти біографії митців, їхню роль в утвердженні національних і загальнолюдських пріоритетів; уміє писати творчі роботи різних жанрів.</p>
Літературознавча лінія	
<p>Початкові поняття про літературний твір як систему і про розвиток літературного процесу.</p> <p>Теоретико-літературознавчі поняття: тема, ідея, фабула, сюжет та його види (в тому числі мандрівні сюжети), види композиції, художній образ та засоби його створення, мотив, символ, портрет, деталь, інтер'єр, пейзаж, тропи, фігури, вірш, рима, строфа, віршовий розмір, системи віршування, віршова структура, гумор, іронія, сатира, міф, фольклор, казка, байка, оповідання, повість, героїчний епос, притча, роман, поема, трагедія, комедія, драма, художній час, художній простір, хронотоп, роди і жанри літератури, літературна доба (період), напрям, течія.</p>	<p>Розуміє взаємопов'язаність елементів літературного твору, має загальні уявлення про літературу як мистецтво слова і перебіг літературного процесу; розрізняє основні теоретико-літературознавчі поняття й застосовує їх в інтерпретації та аналізі творів (окремих фрагментів і компонентів тексту); розрізняє роди й жанри, виявляє їх сутнісні ознаки, користується літературознавчими словниками й довідниками різних видів; здійснює пошуково-дослідницьку діяльність в галузі літератури (пошук відомостей про письменників, систематизація літературних фактів, аналіз окремих літературних явищ, підготовка повідомлення на літературну тему тощо).</p>
Культурологічна лінія	
<p>Література як мистецтво слова в системі інших видів мистецтва. Специфіка втілення літературних творів у різних видах мистецтва.</p> <p>Літературний твір як явище національної та світової культури.</p> <p>Основні етапи розвитку української та світової літератури, а також літератур національних меншин України в контексті культури.</p>	<p>Визначає специфіку літературного твору як виду мистецтва в органічній єдності з іншими мистецькими творами; виокремлює в художніх творах специфічні особливості національної культури; визначає загальнокультурні цінності, втілені в художніх творах; знає характерні риси різних етапів літератури й культури; виявляє зв'язки літератури й філософії, літера-</p>

Вплив на розвиток літератури міфології, фольклору, філософії, мистецтва, традицій і звичаїв народів.	тури й фольклору, літератури й міфології, творів різних видів мистецтва (генетичні, типологічні, контактні); аналізує й інтерпретує твір у культурологічному контексті; виявляє повагу до самобутності художньої культури різних народів, сформований рівень особистої культури, розвиненості духовної та естетичної сфери.
Компаративна лінія	
Схожість і відмінність окремих образів, сюжетів, тем, мотивів української літератури, світової літератури та літератур національних меншин. Специфіка втілення окремих міфологічних і фольклорних сюжетів, образів, тем, мотивів у літературі. Казка фольклорна і літературна. Типологічні риси творів різних жанрів (оповідання, новела, повість, роман, поема, трагедія, комедія, драма). Поняття про традиційні (вічні) теми, сюжети, образи в літературі. Українська тема у світовій літературі й культурі. Оригінал і переклад. Основні принципи художнього перекладу та зіставлення з текстом оригіналу. Священні книги різних релігій та втілення їх ідей і образів у літературі.	Зіставляє образи, сюжети, теми, мотиви, що належать до різних національних літератур; порівнює твори спільної тематики й жанрової спрямованості (оповідання, повість, казка фольклорна і літературна та ін.); розуміє їх специфіку і неповторність; виявляє міфологічні та фольклорні джерела творів, особливості їх художньої інтерпретації у творі (спадщині письменника); зіставляє жанрові й стиліові особливості художніх творів; вирізняє окремі традиційні (вічні) теми, сюжети, образи в літературі; встановлює вплив священних книг людства на розвиток літератури й культури; оцінює художню вартість творів, своєрідність перекладів (у тому числі у зіставленні з оригіналами).

Старша школа

Навчання мови і літератури в старшій школі полягає в подальшому розвитку вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої й читацької діяльності; розвитку комунікативної компетентності з іноземних мов; заохоченні учнів до розширення кола читання, осмислення духовної цінності та поетики художніх творів; поглибленні культурно-пізнавальних інтересів учнів, усвідомленні ними ролі мови і літератури в сучасному світі; формуванні рис успішного мовця й творчого читача із високим рівнем загальної культури, гуманістичним світоглядом, активною громадянською позицією, національною свідомістю; вихованні в учнів поваги до культурних традицій свого та інших народів.

Завдання освітньої галузі в старшій школі:

- подальший розвиток мотивації до вивчення мови і літератури; засвоєння через мову і літературу історії, культури народу, моральних та естетичних цінностей; формування духовного світу учнів, їхніх світоглядних переконань, громадянських якостей; утвердження засобами мови і літератури національних і загальнолюдських цінностей;
- розвиток умінь вільно спілкуватися в різних ситуаціях, формулювати й обстоювати власну думку, вести полеміку, висловлювати оцінки й почуття щодо життєвих явищ, моральних, суспільних, історичних та інших проблем сучасності, досягати взаєморозуміння й взаємодії з іншими людьми;

- удосконалення базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок на основі узагальнення й поглиблення знань учнів про мову як суспільне явище і літературу як мистецтво слова;

- вироблення вмінь орієнтуватися в потоці різноманітної інформації українською та іншими мовами, у світі класичної і масової літератури, користуватися сучасними інформаційно-комунікативними технологіями (інтернет, дистанційне навчання тощо), здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність (знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, систематизувати, зіставляти різноманітні факти й відомості), застосовувати на практиці здобуті в процесі вивчення мови і літератури знання, набуті вміння й навички;

- удосконалення навичок самостійної навчальної діяльності, саморозвитку, самоконтролю, умінь дослідницької діяльності, розвиток художньо-образного мислення, інтелектуальних і творчих здібностей учнів, а також їхньої емоційно-духовної сфери, естетичних смаків, загальної культури.

Мовний компонент Українська мова. Мови національних меншин (мова навчання і мова вивчення)

<i>Мовленнєва лінія</i>	
Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Культура мовлення. Стилї мови й мовлення. Основні комунікативні ознаки мовлення (точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доцільність). Жанри усного та писемного мовлення. Публічне мовлення. Особливості ділового мовлення. Види мовленнєвої діяльності.	<i>Учень (учениця):</i> Виділяє ознаки й особливості правильного і комунікативно доцільного мовлення, його стилів, жанрів, їх відмінності; формулює думку в текстах усіх стилів і жанрів мовлення; висловлюється усно і письмово відповідно до вимог культури спілкування і зразкового мовлення; володіє життєво необхідними мовленнєвими жанрами; готує публічні виступи і виголошує їх з урахуванням відповідних вимог, бере участь у підготовці й веденні діалогу і полїлогу відповідно до правил культури спілкування.
<i>Мовна лінія</i>	
Узагальнення, систематизація і поглиблення найважливіших відомостей з мови Текст, його будова. Норми літературної мови. Варіативність норми. Фонетика. Орфоепія. Лексикологія і фразеологія. Морфологічна будова слова. Частини мови. Слово, словосполучення, речення. Просте речення. Члени речення. Складне речення. Стилістичне розшарування мовних засобів. Засоби стилістики.	Класифікує, систематизує й узагальнює вивчені поняття, визначає їх функції в тексті. Правильно ставить розділові знаки у простому та складному реченнях і обґрунтовує правила їх розстановки; доречно використовує знання і реалізує вимоги до усного й писемного мовлення, адекватні змістові і структурі тексту слова і граматичні форми відповідно до вивчених правил. Розрізняє стилістичні варіанти мовних засобів, визначає доцільність їх використання у текстах різних стилів

Система розділових знаків. Написання слів з найуживанішими орфограмами, пунктограмами. Види мовних помилок і шляхи запобігання їм.	і жанрів мовлення; розрізняє нормативне і ненормативне використання мовних засобів у власному мовленні; знаходить мовні помилки і виправляє їх; здійснює самоконтроль за результатами навчальних досягнень.
Соціокультурна лінія	
Найважливіші світоглядні, етичні, естетичні та інші поняття, ідеї, відомості, пов'язані з національною і світовою культурою. Відображення у мові особливостей картини світу, способу життя і мислення, особливостей культури, характерних для певного народу.	Визначає найважливіші світоглядні, етичні та інші поняття, відомості, ідеї, відображені в мові; загальнолюдські моральні цінності, їх вияв у національних традиціях; узгоджує свою мовленнєву і життєтворчу діяльність із засвоєними етичними, естетичними та іншими цінностями; розуміє особливості бачення світу, культури певного народу, відображених у мові, враховує їх у мовленні.
Діяльнісна (стратегічна) лінія	
Загальнонавчальні, творчі вміння як предмет практичного засвоєння. Комунікативні стратегії, стратегії співпраці.	Застосовує загальнонавчальні, творчі вміння у різних життєвих і навчальних ситуаціях спілкування; користується комунікативними стратегіями, стратегіями співпраці.

Іноземні мови

Мовленнєва лінія	
Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Сфери спілкування	<i>Учень (учениця):</i> Аудіювання
Особистісна	Розуміє висловлювання в межах запропонованих тем, а також автентичні, у тому числі професійно орієнтовані тексти; висловлювання вчителя і учнів; основний зміст пізнавальних радіо- і телепередач; зміст дискусії, що відбувається в класі або подається у звукозапису.
Тематичні блоки:	Читання
я, моя родина і друзі; дозвілля; харчування, покупки; природа і погода; проблема забруднення довкілля.	Розуміє тематичні автентичні, у тому числі професійно орієнтовані тексти різних жанрів і стилів (художні, науково-популярні, публіцистичні тощо), використовуючи адекватні стратегії визначення невідомих мовних одиниць; аналізує окремі уривки з тексту; визначає найбільш значущу інформацію, систематизує і коментує її.
Публічна	
Тематичні блоки:	
охорона здоров'я; літературні жанри; вітчизняні та зарубіжні письменники; кіно, театр, телебачення; образотворче мистецтво;	

музика; молодіжний рух в Україні та світі; наука і технічний прогрес; сучасні засоби комунікації і технології; життя суспільства; подорож; спорт; країна, мова якої вивчається.	Говоріння Монологічне мовлення Без попередньої підготовки висловлюється відповідно до запропонованих сфер і тематики спілкування; відтворює зміст прочитаного, побаченого або почутого, висловлюючи та обґрунтовуючи своє ставлення до осіб, подій, явищ, про які йдеться; бере участь у дискусіях, логічно та аргументовано висловлюється з обговорюваних проблем, доводить свою точку зору і своє ставлення до них; складає план, тези для побудови мовленнєвих висловлювань. Диалогічне мовлення Спілкується з носіями мови у межах визначеної тематики; використовує адекватні мовні одиниці, у тому числі типові зразки мовленнєвого етикету, прийнятого в країні, мова якої вивчається, у разі потреби доцільно користується компенсаторними засобами. Письмо Уміє створювати письмові мовленнєві висловлювання різних типів і жанрів у межах запропонованих сфер і тем, а також на основі почутого, побаченого, прочитаного і з власного життєвого досвіду, доцільно використовуючи відповідні мовні засоби і висловлюючи своє ставлення та обґрунтовуючи власну точку зору щодо предмета спілкування.
Освітня	
Тематичні блоки:	
шкільне життя; вибір професії.	
Мовна лінія	
Активна і пасивна лексика, фразеологія, ідіоми, усталені вислови; граматична система мови, категорії, класи і структури нормативної граматики мови, що вивчається; багатозначність слів, їх зв'язок з контекстом, граматична семантика; система транскрипційних знаків.	Знає достатню кількість мовних одиниць для здійснення комунікації у межах визначених сфер і тематики спілкування; знає основні правила орфографії та пунктуації; вміє продукувати письмове повідомлення з дотриманням мовних правил.
Соціокультурна лінія	
Система світоглядних, культурознавчих, естетичних, етичних, історичних відомостей, відображених у мові, що вивчається; відомості, що належать до культурних цінностей свого та інших народів, морально-етичних норм, особливостей вербальної та невербальної поведінки, що сприяють формуванню умінь міжкультурного спілкування у формі діалогу культур.	Відображає засобами мови бачення світу, способу життя та мислення, особливості культури певного народу, усвідомлює їх відображення у мові; уміє спілкуватися з урахуванням цих особливостей з представниками різних культур; знає типові правила поведінки і дотримується їх у спілкуванні.

Діяльнісна (стратегічна) лінія	
Стратегії комунікативної поведінки, що забезпечують ефективну мовленнєву взаємодію.	Сприймає новий досвід, запам'ятовує, аналізує, узагальнює його і адекватно діє у навчальних і життєвих ситуаціях.

**Літературний компонент
Українська література. Світова література.
Літератури національних меншин**

Ціннісна лінія	
Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Вершинні твори морального, філософського, соціального, психологічного, історичного змісту від давнини до сучасності. Ключові концепти людського буття в художній літературі. Актуальні для сьогодення твори художньої літератури різних жанрів. Художня література в сучасному світі.	<i>Учень (учениця):</i> Виявляє актуальний зміст і естетичну цінність художнього твору; аргументує власну оцінку прочитаного; вміє вести літературну дискусію (щодо твору, спадщини митців, тенденцій літератури); визначає значення художнього твору для розуміння суспільства, історії, моральних проблем особистості; виявляє художні відкриття письменників; готує публічні виступи, презентації, реферати щодо актуальних аспектів літератури.

Літературознавча лінія	
Закономірності розвитку літературного процесу, роди і жанри літератури, їх взаємодія і синтез. Мова і стиль художньої літератури. Поетика літературного твору. Теоретико-літературознавчі поняття: художній конфлікт та засоби його втілення; сюжетні та позасюжетні елементи; образ автора і засоби вираження авторської позиції; ліричний герой; художній образ, його специфіка і види; підтекст; гротеск та його	Визначає поетикальні особливості художнього твору, в тому числі жанрові, стильові, мовні; розуміє закономірності перебігу літературного процесу та відображення його тенденцій у художніх творах; поглиблює вміння цілісного аналізу й інтерпретації художнього твору; застосовує теоретико-літературознавчі поняття в процесі різних видів аналізу та інтерпретації оригінальних і перекладних творів; користується різними видами

форми; алюзія, ремінісценція; інтертекст та інтертекстуальність; міфологізм і міфопоетика; специфіка втілення трагічного і комічного в літературі; види художнього часу, простору, хронотопу. Літературознавство як наука. Видатні вітчизняні та зарубіжні літературознавці та їх провідні ідеї.	ресурсів з питань художньої літератури (словники, довідники, монографії, літературно-критичні статті, наукові статті, інтернет-ресурси тощо).
---	---

Культурологічна лінія	
Історичне, національне й загальнолюдське в літературі та культурі. Літературні місця України, розвиток літератури в різних регіонах і країнах світу. Специфіка сучасної культури і літератури. Масова і класична література. Діалог культур, його вплив на літературний процес. Взаємозв'язки літератури з різними видами мистецтва, напрямками і течіями філософії, релігії, міфологією, фольклором.	Самостійно орієнтується в художній літературі й культурі; розрізняє класичну і масову літературу, їх особливості і функції; розуміє значення літератури для духовного розвитку особистості, нації, людства; виявляє сучасні тенденції в національній і світовій культурі й літературі; визначає фольклорну і міфологічну основу художніх творів, їх зв'язок із розвитком філософської думки, релігії, національно-культурними особливостями народів (регіонів, країн).

Компаративна лінія	
Специфіка втілення актуальних тем у різних національних літературах. Національні образи світу і характеру в літературі. Особливості розвитку напрямів і течій в українській літературі, світовій літературі, літературах національних меншин України. Традиції і новаторство в літературі. Літературні зв'язки (контактні, генетичні, типологічні, інтертекстуальні). Роль традиційних (вічних) тем, образів, сюжетів й мотивів в українській та світовій літературах. Види художнього перекладу та їх специфіка. Здобутки української перекладацької школи. Видатні перекладачі України та світу.	Виявляє спільні закономірності розвитку різних видів мистецтва та літератури; зіставляє художні твори в різних аспектах (проблемно-тематичному, сюжетному, образному та ін.); виявляє схожість і відмінність авторської позиції митців у літературних творах; простежує специфіку втілення традиційних (вічних) тем, образів, сюжетів і мотивів у художніх творах різних часів і народів; визначає особливості різних видів художнього перекладу, зіставляє їх із текстом оригіналу.



Для пам'яті, для розмислу...

*Людина вища за тварину здатністю до мови,
а нижча за неї, коли негідно поводить з мовою.*

Сааді, великий перський і таджицький поет Середньовіччя